

ПРОБЛЕМИ ПРЯМОГО ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Вступ. Світовий досвід доводить, що країни із трансформаційною економікою у більшості випадків не в змозі подолати труднощі перехідного періоду без залучення та ефективного використання іноземних інвестицій. Прямі іноземні інвестиції створюють необхідні передумови економічної активності, сприяють впровадженню технологічних нововведень, забезпечують зростання науково-технічного потенціалу та стимулюють економічний розвиток. В Україну тільки почав надходити іноземний капітал у вигляді стратегічної участі. Найбільший вплив на обсяги іноземного інвестування в Україні справляють політичні й правові чинники, рівень корупції й організованої злочинності, адміністративні бар'єри та інші фактори неекономічного характеру. Актуальним є дослідження процесів іноземного інвестування на території України у сучасний період. Даною тематикою займається ряд українських вчених. В останніх дослідженнях Малютіна О.К. аналізуються трансформаційні процеси, що призвели до значних інвестиційних втрат в економіці країни. Розглядаються питання формування інвестиційного клімату в Україні [1]. Попов В.Ю. продовжує дослідження теми нестачі інвестиційних ресурсів через призму недоліків функціонування національного господарського механізму [2]. Карпенко Г.В. та Данькевич А.П. приділяють увагу впровадженню нових фінансових інструментів на ринку капіталів [3]. У своїй роботі ми продовжуємо дослідження проблем низької інвестиційної привабливості України та розглядаємо потенційні напрямки реалізації інвестиційних проектів в розрізі галузей економіки

Постановка задачі. Метою проведення дослідження щодо інвестиційної діяльності в Україні є: виявлення причин низького рівня інвестиційної привабливості України та розробка шляхів активізації інвестиційного процесу. Для вирішення поставленої мети розглядаються наступні завдання: аналіз прямих іноземних інвестицій за країнами походження та динамікою вкладення; виявлення найпривабливіших сфер вкладання інвестицій та галузей, де має місце нестача іноземних інвестицій.

Методологія. В розрізі досліджуваних питань використовуються наступні методи: метод теоретичного узагальнення, метод системного аналізу, метод дослідження законодавчо-нормативної бази, напрацювань українських

вчених та експертів, метод спостереження зміни динаміки явищ, статистичні методи аналізу.

Результати дослідження. Стратегічним завданням політики будь-якої країни є створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій для ефективного розвитку бізнесу та забезпечення ефективного розширеного відтворення національної економіки (динамічне економічне зростання, забезпечення ефективної зайнятості, підвищення ефективності виробництва).

Не дивлячись на привабливість України для інвестиційних цілей завдяки великому ринку, високому рівню освіти населення, сприятливій структурі кваліфікації робочої сили, центральному положенню в Європі, можливостям інвестувати практично в усі сфери економіки, іноземні інвестори, поки що не поспішають фінансувати вітчизняні бізнес-проекти.

Основними негативними ознаками інвестиційного клімату в економіці України сьогодні є: стагнація на ринку внутрішніх інвестицій; нестабільна законодавча база з питань іноземного інвестування; низький рівень розвитку інфраструктури інвестиційного ринку; погіршення платоспроможної здатності населення; інфляція, яка руйнівним чином діє на всі сторони господарства; зниження накопичень інвестиційної активності, які втрачають значення при високій інфляції; обмеження можливості держави регулювати господарські процеси, криміналізація їх помітної частини; зростання безробіття, що виникає в результаті спаду виробництва та структурних зрушень в економіці, необхідність перерозподілу значної частини робочої сили між галузями та регіонами тощо.

Проблемі покращення інвестиційного клімату на державному рівні увага приділяється ще з 1991 року. На сьогодні в Україні вже створено правове поле для здійснення інвестиційної діяльності. Зокрема, ця сфера діяльності регулюється низкою Законів України (“Про інвестиційну діяльність”, “Про режим іноземного інвестування”, “Про захист іноземних інвестицій в Україні” тощо), понад 10 Указами Президента, а також Постановами та Розпорядженнями КМУ.

Згідно цих нормативно-правових актів, в Україні передбачено рівні права і гарантії захисту інвестицій для всіх суб'єктів інвестиційної діяльності. Водночас на захист іноземних інвестицій та формування рамкових умов для міжнародної інвестиційної діяльності додатково спрямовано ратифікацію Вашингтонської Конвенції про порядок вирішення інвестиційних суперечок між державами та іноземними особами та угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій, які підписані з 70 країнами світу.

Між тим, попри суттєві зусилля у формуванні відповідних організаційно-економічних та правових засад зміцнення інвестиційного клімату, міжнародними експертами відзначається зниження інвестиційної привабливості України. Відповідно до Звіту конференції ООН з торгівлі та

розвитку (UNCTAD) про світові інвестиції 2007 р., Україна за індексом залучення прямих іноземних інвестицій посіла 37-му рейтингову позицію серед 141 країни світу, а за індексом потенціалу залучення прямих іноземних інвестицій — 48-му [4]. Перебіг сучасних політичних процесів та практична реалізація встановлених цілей та пріоритетів поліпшення інвестиційного клімату в Україні, переважно негативно впливають на інвестиційний клімат й, зокрема, міжнародну інвестиційну привабливість України, підвищують ризики для інвесторів, зумовлюючи тим самим втрати в конкурентній боротьбі за світові інвестиційні ресурси. Протягом останніх років Україна залучила прямих іноземних інвестицій в декілька разів менше, ніж інші країни Центральної та Східної Європи, а частка країни в світових потоках ПІ залишається надзвичайно низькою у 2006 р. – 0,8 % і 0,4 % у 2007 р. [5].

Незважаючи на окреслену проблематику залучення іноземних інвестицій, Україну можна вважати потенційним об'єктом для їх залучення. Цьому сприяють ряд факторів, які ми розглянемо нижче.

Найбільш пріоритетними зонами для іноземного інвестування в Україні вважаються наступні [6]:

- Західний регіон - створення виробництва з використанням місцевих природних ресурсів - сірки, калійної та кухонної солі, вугілля, нафти та газу, а також розвиток мережі оздоровчих курортно-туристичних комплексів.
- Донецько-Придніпровський регіон - здійснення реконструкції та технічного переобладнання шахт, металургійних, хімічних виробництв на базі безвідходних, маловідходних та екологічно чистих технологій; дати потужний імпульс розвитку малоенергомістких виробництв середнього та точного машинобудування, автомобіле- та літакобудування.
- Південний регіон - проведення реконструкції та технічного переоснащення портового господарства, розвиток виробництва обладнання для харчової та консервної промисловості, розширення мережі оздоровчих курортно-туристичних комплексів.
- Регіони України забруднені внаслідок аварії на Чорнобильській атомній електростанції - запровадження унікальних наукових досліджень, необхідно впровадити найновітніші технології та здійснити комплекс заходів щодо екологічного, економічного відродження території.

Одночасно з пріоритетними сферами та зонами для іноземного капіталу, законодавством визначені об'єкти з особливими умовами інвестування, куди іноземні інвестиції залучаються з дозволу уряду України. До таких об'єктів належать: підприємства атомного машинобудування; підприємства та об'єднання паливно-енергетичного комплексу; об'єкти нафтопродуктозабезпечення, нафтосховища міжобласного та республі-

канського значення; підприємства залізничного, морського, річкового, авіаційного та автомобільного транспорту загального користування; підприємства та об'єкти електроенергетики, гідроелектростанції, теплоелектростанції; об'єкти освіти, науки, що фінансуються з державного бюджету; автомобільні дороги загального користування; метрополітени; магістральні лінії електропередачі; нафто- та газопроводи, трубопровідний транспорт; соледобуванні підприємства.

У 2007 році в економіку України іноземними інвесторами вкладено 29489,4 млн. дол. США прямих інвестицій, у т.ч. з країн ЄС надійшло 22944,5 млн. дол. США (79,7% загального обсягу), з країн СНД – 3568,2 млн. дол. США (12,1%), з інших країн світу – 2418,1 млн. дол. США (8,2%). На одну особу припадає 637 дол. США прямих інвестицій.

У цілому приріст сукупного обсягу іноземного капіталу в економіці країни, з урахуванням його переоцінки, утрат, курсової різниці тощо, склав 7882,1 млн. дол. США.

Інвестиції надійшли зі 123 країн світу. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає понад 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 5941,8 млн. дол., Німеччина – 5917,9 млн. дол., Нідерланди – 2511,2 млн. дол., Австрія – 2075,2 млн. дол., Сполучене Королівство – 1968,8 млн. дол., Російська Федерація – 1944,8 млн. дол., Сполучені Штати Америки – 1666,4 млн. дол., Швеція – 1006,6 млн. дол., Франція – 1046,2 млн. дол.

Значні обсяги іноземних інвестицій зосереджено на підприємствах промисловості – 7462,2 млн. дол. (25,6% загального обсягу прямих інвестицій в Україну), у т.ч. переробної – 6209,5 млн. дол. та добувної – 1252,5 млн. дол. Серед галузей переробної промисловості суттєві обсяги інвестицій внесено в виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 1696,7 млн. дол., у металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів – 1615,8 млн. дол., машинобудування – 1057,5 млн. дол., хімічну та нафтохімічну промисловість – 915,9 млн. дол.

У фінансових установах акумульовано 5485,0 млн. дол. (18,6%) прямих інвестицій, на підприємствах торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку – 2948,9 млн. дол. (10,0%), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, – 2624,5 млн. дол. (8,9%). Динаміка зміни кількісного характеру іноземних інвестицій зображена на рис. 1.[5]

Аналізуючи динаміку надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України за період 2002 – 2007 років, варто зазначити, що середньорічний темп зростання коливається в межах 17 – 33 %, виключенням

є 2006 рік, коли обсяги інвестицій зросли на 86% (пов'язано із продажем Криворіжсталі).

Динаміка ППІ в економіку України

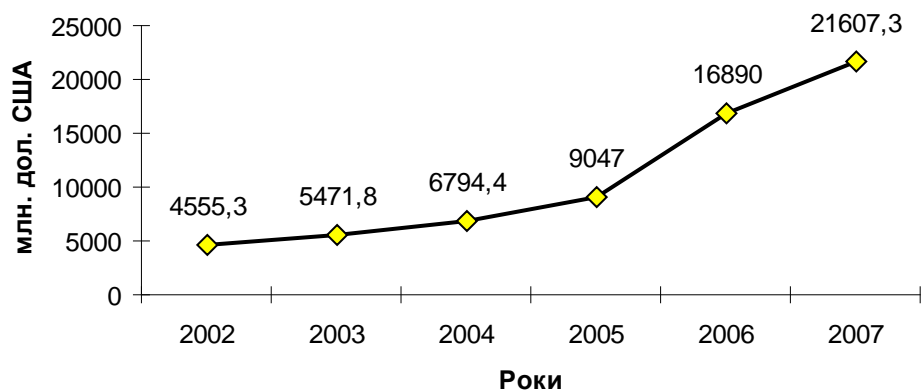

Рис. 1. Динаміка надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України у 2002 – 2007 рр.

Україна не має достатніх внутрішніх фінансових ресурсів для розв'язання економічних і соціальних проблем. Навіть за приблизними підрахунками вітчизняна економіка щорічно потребує майже 40 млрд. іноземних інвестицій.

У реконструкції та модернізації за участю іноземного капіталу має потребу практично все агропромислове господарство України. Тут вкрай необхідно підняти продуктивність та знизити втрати, забезпечити та комплексну переробку первинної сировини. Через технологічну відсталість у агропромисловому комплексі щорічно не доходять до споживача мільйони тонн м'яса, не використовується близько половини молочного білка, пропадає до 30-40% овочів та фруктів. У величезних кількостях втрачається або нерационально використовується вирощена зернова продукція. Зниження втрат сільськогосподарської сировини та поглиблення її переробки стосується тих сфер, де за участю іноземного капіталу можна в короткі строки одержати значний економічний ефект, зокрема шляхом створення порівняно невеликих підприємств, що не потребують великих вкладень і забезпечують швидку окупність початкових затрат при невисокому ступені ризику для іноземних інвесторів. Бажана участь іноземного капіталу й у переведенні агропромислового виробництва на сучасну технологічну базу.

У масштабному іноземному інвестуванні відчувають гостру потребу паливно-енергетична галузь, що впродовж багатьох років несуть величезне навантаження не тільки щодо енергопостачання виробництва та соціальної сфери, але й щодо забезпечення експорту. Залучення інвестицій з-за кордону в цю галузь було б дуже корисним при розв'язанні ряду вузлових завдань.

Особливе місце у цій сфері займає активізація використання існуючого виробничого потенціалу по видобуванню та переробці енергоресурсів, особливо в тих ланках, де можна в короткі строки здобути від хорошу віддачу вкладених коштів, наприклад, при інвестуванні комплексу заходів щодо введення в експлуатацію великого масиву сьогодні недіючих вугільних шахт Донецького, Придніпровського та Львівсько-Волинського басейнів з покриттям видатків за рахунок виручки від продажу додатково видобутого вугілля.

При цьому фахівці не прогнозують помітного збільшення припливу ПІІ в Україну. По-перше, традиційно значна частка ПІІ в країні регіону надходить в енергетичний сектор (який є найбільш інвестиційно привабливим в Азербайджані, Росії, Казахстані), в якому Україна об'єктивно не має значних переваг. По-друге, в Україні скорочуватиметься потенціал такого джерела залучення ПІІ як приватизація. Відтак потенційні обсяги ПІІ в Україну знаходитимуться у найближчі 5 років на рівні 4-6 млрд дол. на рік, що не відповідає інвестиційним потребам національної економіки [4].

Україна потребує нових механізмів залучення ПІІ та суттєвого поліпшення інвестиційного клімату. Але розглянути вище проблеми та відсутність чіткої інвестиційної стратегії не сприяє розкриттю інвестиційного потенціалу країни в повній мірі.

Висновки. Україна має значний потенціал для реалізації інвестиційних проектів. Цьому сприяє її великий внутрішній ринок, кваліфіковані кадри, значний науково-технічний потенціал, наявність сприятливих природнокліматичних умов.

Проте політична нестабільність, недосконалість законодавства, нерозвиненість виробничої та соціальної інфраструктури, недостатнє інформаційне забезпечення, високий рівень корупції перешкоджають притоку іноземних інвестицій. Україна відноситься до груп країн з найбільшим інвестиційним ризиком.

Іноземні інвестори які наважуються інвестувати в національну економіку, вимагають законодавчих та урядових гарантій та пільг. Проте механізм реалізації правових гарантій поки що недостатньо відпрацьований.

Таким чином іноземні інвестиції виступають тим фінансовим джерелом, який, може сприяти підвищенню ефективності функціонування українських підприємств, розвитку регіонів, поліпшенню соціального захисту громадян. Необхідні подальші наукові розвідки щодо розробки ефективної стратегії залучення інвестицій та створення дієвих механізмів гарантування прав інвесторів.

Список літератури

1. Малютін, О.К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні [Текст] / О.К. Малютін //Фінанси України.- 2008.- № 11.- С. 64-74.
2. Попов, В.Ю. Потоки фінансових ресурсів в Україні [Текст] / В.Ю. Попов // Фінанси України. - 2008.- № 5. – С. 78-86.
3. Карпенко, Г.В., Данькевич, А.П. Фінансові інновації: питання теорії та можливості впровадження в економіку країни [Текст] / Г.В. Карпенко. А.П. Данькевич //Фінанси України. – 2008. - № 9. – С. 111-118.
4. Сидоренко О. США, Швейцарія та Данія очолили рейтинг ВЕФ за індексом глобальної конкурентоспроможності [Текст] / О. Сидоренко // Дзеркало тижня - №42 (671), 11 – 18 листопада 2007. – 2 смуг.
5. Зовнішньоекономічна діяльність України - Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/zd/ivu/ivu_u/ivu0908.htm/
6. Інвестування: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. [Текст] / А. А. Пересада, О. О. Смірнова, С. В. Онікієнко, О. О. Ляхова. — К.: КНЕУ, 2001. — 251 с.